

TA'LIM TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH VA UNING AFZALLIKLARI
ЦИФРОВИЗАЦИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ И ЕЕ ПРЕИМУЩЕСТВА
EDUCATION SYSTEM DIGITALIZATION AND ITS ADVANTAGES

Baltashev Islambek Ramanovich

Qori Niyoziy nomidagi tarbiya pedagogikasi milliy instituti mustaqil izlanuvchisi

baltashevskambek@gmail.com

orcid.org/0009-0002-2502-7990

Annotatsiya: Maqolada raqamlashtirish jarayoni yanada keng tus olgan bugungi kunda ta'lim jarayoni sub'ektlari faoliyatiga quyiladigan kompetentsiyalar nazariy tahlil qilingan. Shu bilan birga pandemiya sharoitida pedagog va talabalar faoliyatida mavjud muammo va kamchiliklar o'rganilgan. Mediakompetentlikni rivojlantirish borasida amaliy takliflar ilgari surilgan.

Аннотация: В статье теоретически проанализированы компетенции, внедряемые в деятельность субъектов образовательного процесса на сегодняшний день, когда процесс цифровизации приобрел более широкий характер. Вместе с тем были изучены существующие проблемы и недостатки в деятельности педагогов и студентов в условиях пандемии. Выдвинуты практические предложения по развитию медиакомпетентности.

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the competencies that are embedded in the activities of subjects of the educational process today, when the process of digitalization has become more widespread. At the same time, the existing problems and shortcomings in the activities of teachers and students in the context of the pandemic were studied. Practical proposals for the development of media competence have been put forward.

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, oliy ta'lim, onlayn ta'lim, virtual, HEMIS tizimi, raqobat, kafedra, kompetensiya.

Ключевые слова: Цифровизация, высшее образование, онлайн-образование, виртуальный, система HEMIS, конкуренция, кафедра, компетенция.

Keywords: digitalization, higher education, online education, virtual, HEMIS system, competition, department, competence.

Hozirgi paytda texnika va texnologiyalar kun sayin shiddat bilan yangilanib borayotgan davrda jamiyatni dunyoqarashi va zamonga moslashuvini tubdan o'zgartirishi tabiiy holat bo'lib bormoqda. Bu holatda ta'lim olish jarayonlarini yangilanishiga sabab bo'ladi. Bugungi kunda oliy ta'lim tizimida masofaviy ta'limlarning yo'lga qo'yilishi bunga bir misol sifatida ko'rishimiz mumkin. Pandemiya davri ko'p yillik shakllangan qadriyatlar, an'analar va tamoyillarning

“darz” ketishiga ham olib keldi. Xususan, nufuzli olimlar, xalqaro tashkilotlar ekspertlari tomonidan yaqin va o‘rta istiqbolida kurrai zamin taraqqiyotiga tahdid soladigan xavfxatarlar bo‘yicha berilgan prognoz ko‘rsatkichlari o‘z tasdig‘ini topmadi. Aksincha, ular qaytadan ko‘rib chiqilayoganligini ko‘rishimiz mumkin. Ammo shu narsa ayon: dunyo bir butunlikda harakat qilmas ekan, inson o‘rta tahlakali vaziyat qurboniga aylanishi hech gap emas. Yagona najot esa to‘plangan bilim, shakllangan ko‘nikma va orttirilgan xulosalarni yagona maqsad sari yunaltirish, ilm hamda tajribalarni samarali uyg‘unlashtira olishdir. Bu esa raqamli dunyoda o‘qitish va o‘rganish borasida ko‘plab pedagogik tadqiqotlar o‘tkazish zaruratini ifodalaydi.

Umumiy qilib aytganda, raqamlashtirish ta’lim muassasalarida o‘quv jarayonini zamonaviy, samarali va moslashuvchan qilishda muhim rol o‘ynaydi. Bu ta’limning sifati va kirish imkoniyatlarini oshiradi hamda ta’lim jarayonini zamonaviy jamiyatning talablariga moslashtiradi. Bugungi kunga kelib mamlakatimiz ta’lim tizimida ta’lim berish va ta’lim olish dolzarb masalalardan biriga aylandi. Chunki aynan sifatli ta’lim biz yashab turgan dunyoni turli muammolardan qutqarishda muhim rol o‘ynashi endi hech kimga sir emas. Axborot olish va foydalanish tezligi juda yiriklashgan hozirgi davrda, fikrimizcha, ta’lim tizimiga raqamli texnologiyalarni jalb etmasdan ta’lim sifatini oshirishga erishib bo‘lmaydi. Aynan shuni inobatga olgan holda mamlakatimiz oliy ta’lim tizimida “...zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ta’lim texnologiyalarining mustahkam integratsiyasini ta’minlash, bu borada pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini uzluksiz rivojlantirib borish uchun qo‘shimcha sharoitlar yaratish; ta’lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta’lim xizmatlarini rivojlantirish, vebinar, onlayn, “blended learning”, “flipped classroom” texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish” vazifalari ustuvor qilib belgilab qo‘yilgan.

Quyida oliy ta’lim muassasalarida raqamlashtirishning asosiy ahamiyati va zarurati haqida batafsilroq to‘xtalamiz:

- ta’lim sifatini oshirish: raqamli resurslar va vositalar, masalan, elektron darsliklar, interaktiv ta’lim platformalari va o‘quv simulyatorlari ta’lim sifatini oshiradi. Ular o‘quv materiallarini yanada tushunarli va yodda qolarli qilishga yordam beradi;
- o‘qitish usullarini diversifikatsiyalash: raqamlashtirish o‘qituvchilarga turli xil o‘qitish usullarini, jumladan, masofaviy ta’lim, aylanma ta’lim (flipped classroom), aralash ta’lim (blended learning) usullarni qo‘llash imkonini beradi;
- ta’lim jarayonini moslashuvchanligi: raqamli texnologiyalar talabalarga o‘z o‘qish vaqtini va tezligini o‘zlari belgilash imkonini beradi, bu esa turli sharoitlardagi talabalar uchun ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi;

- ta'lim resurslariga kirish imkoniyatini kengaytirish: internet orqali taqdim etiladigan raqamli kutubxonalar va o'quv materiallari talabalarga cheksiz ma'lumot manbalariga kirish imkonini beradi;

- talabalarni ish bozoriga tayyorlash: raqamli ko'nikmalar hozirgi ish bozori uchun juda muhimdir. Oliy ta'lim muassasalarida raqamlashtirish talabalarni zamonaviy ish muhitida talab qilinadigan ko'nikma va bilimlar bilan ta'minlaydi;

- ta'lim jarayonida samara va samaradorlikni oshirish: raqamlashtirish o'qituvchilar va ta'lim muassasalari uchun ma'lumotlarni boshqarish, baholash va ta'lim jarayonini kuzatib borishni osonlashtiradi;

- global hamkorlik va almashinuv: raqamli texnologiyalar oliy ta'lim muassasalariga dunyo bo'ylab boshqa universitetlar, tadqiqotchilar va talabalar bilan hamkorlik qilish va bilim almashish imkoniyatlarini kengaytiradi;

- innovatsiya va tadqiqotni rag'batlantirish: raqamlashtirish tadqiqot va innovatsiyalarni rag'batlantiradi, chunki u yangi tadqiqot usullarini, ma'lumotlar tahlilini va ilmiy hamkorlikni osonlashtiradi. Oliy ta'lim muassasalarida raqamlashtirishning ahamiyati va zarurati, shu bilan birga, o'qituvchilarning raqamli texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalarini oshirish, infrastrukturani modernizatsiya qilish va talabalar uchun raqamli ta'lim resurslarini ta'minlash kabi qator tashkiliy va texnik masalalarni hal qilishni talab qiladi. Umumiy qilib aytganda, ta'limni raqamlashtirishning nazariy asoslari, ta'lim sohasida texnologiyalardan samarali foydalanish orqali o'quv jarayonlarini boyitish va o'rganish tajribalarini yaxshilash yo'llarini taqdim etadi. Bu nazariyalar, ta'lim muassasalari va o'qituvchilarga o'quvchilarning o'rganish jarayonlarini qanday qilib zamonaviy, interaktiv va shaxsiylashtirilgan qilish borasida yo'naltiruvchi asoslar beradi.

Ta'limda raqamli texnologiyalar asosida ilgari surilayotgan g'oyalarning ishonchli ekanligiga amin bo'lish, dunyo siyosati va harakatlaridan xabardor bo'lish taraqqiyotni kuzatish uchun juda muhimdir. Bugungi kunda mavjud raqamli ta'lim vositalari tufayli o'qitish ancha osonlashdi. Raqamli ta'lim o'qitish va uning an'anaviy shaklidan sezilarli darajada farq qiladi. Misol tariqasida o'qituvchilar va talabalar o'rtasida bog'lovchi bo'lib xizmat qiladigan onlayn o'quv dasturlari va virtual platformalarni keltirish mumkin. Binobarin, ta'limning bunday shakli juda ko'p afzalliklarga ega. Olingan natijalar va ularning tahlili Raqamli ta'lim va raqamli vositalarning asosiy afzalliklari resurslarga kirish, soddalashtirilgan aloqa va doimiy aloqada bo'lish qobiliyatidir. Raqamli ta'limning afzalliklariga to'xtalib o'tsak:

1. Raqamli ta'lim orqali o'qituvchilar ko'proq talabalarni qamrab olishlari mumkin. Raqamli platformalar taqdim etadigan qamrov maqtovga loyiqdir. Ilgari o'qituvchilar geografik chegaralar bilan cheklangan edi. Raqamli ta'limda geografik cheklavlar mavjud emas. Ta'limga integratsion yondashuv o'qituvchilar va

o'qituvchilarga o'z imkoniyatlarini kengaytirish va bilim bazasini oshirish imkoniyatini beradi.

2. Raqamli ta'lim bilan ta'lim dargohlari tom ma'noda siz turgan joyga keladi. O'qituvchi yoki talaba qayerda bo'lishidan qat'i nazar, onlayn ta'lim ilovalari va platformalari ularga aloqada bo'lishga yordam beradi. Elektron o'quv resurslari, o'quv materiallari va shunga o'xshash narsalar raqamli ta'limning afzalliklari hisoblanadi.

3. Raqamli ta'limning imkoniyatlaridan biri bu - talabalar fanlarni masofadan back ground image tanlashlari mumkin va ularning imkoniyatlari cheklanmagan. Turar joy, sayohat va boshqalar kabi muammolar yuzaga kelmaydi. Buning uchun yaxshi internet aloqasi va mobil qurilma kerak. Talaba va o'qituvchi bir-biridan turli qutblarda bo'lishi mumkin, ammo mavjud raqamli vositalar tufayli ular aloqada bo'lib, darslar o'tkazishlari mumkin. Yuqorida aytib o'tilganidek, an'anaviy o'qitish usullari bilan taqqoslaganda infratuzilmani yaratish katta xarajatlarni talab qilmaydi. Ko'pgina talabalar cheklangan budjet tufayli sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega emaslar. Raqamli ta'lim resurslarining har xil turlari mavjud, masalan: elektron darsliklar, elektron manbalar, onlayn o'quv dasturlari, bundan tashqari o'qituvchi va talabalar uchun mobil ilovalar ham mavjud. Davlat idoralari, ta'lim-tarbiya maskanlari tobora raqamlashtirilmoqda.

6. Xulosalar. Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim harkuni ajoyib innovatsion g'oyalar, startaplarning paydo bo'lishi va texnologiyaning rivojlanishi tufayli yangi cho'qqilarni zabt etmoqda. An'anaviy sinflardan raqamli sinflarga o'tish jarayoni pandemiya sabab tezlashib ketdi. Pandemiya bu jarayonning katalizatoriga aylandi va aksariyat o'qituvchilar raqamli o'qitish usullariga o'tdilar. Animatsiya, viktorinalar, onlayn o'quv dasturlari va shunga o'xshash narsalar kabi hayotni osonlashtiradigan son-sanoqsiz raqamli ilovalar tufayli ta'lim shakli ham o'zgardi. An'anaviy ta'lim o'zining afzalliklariga ega bo'lsa-da, raqamli ta'lim ko'plab afzalliklari tufayli undan ustunlikka ega. Raqamli ta'limdan maksimal darajada foydalanish uchun texnologik vositalardan mas'uliyatli va oqilona foydalanish lozim. Raqamli ta'lim tizimini takomillashtirishning qanchalik ustivor taraflari bo'lsa, xuddi shu qadar tahlikali taraflari ham mavjud. Talabalar o'qishdan chalg'imasliklari uchun boshqa onlayn maydonlardan foydalanmaslik muhimligini tushunishlari kerak. O'quv jarayoniga yangi texnologiyalarni joriy etish an'anaviy o'quv materiallari bilan bir qatorda o'quv jarayonini qo'llab-quvvatlash uchun zamonaviy elektron vositalardan foydalanish imkonini beradi. Biroq, afzalliklarga qo'shimcha ravishda, yagona raqamli ta'lim muhitini tashkil etish natijasida yuzaga keladigan tahdidlar mavjud va ularni e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Ushbu tizimni amalga oshirishda ta'limni raqamlashtirish oqibatlarini sinchkovlik bilan baholash va u keltirib chiqaradigan tahdidlardan optimal himoya strategiyasini qabul qilish kerak.

XULOSA

1. Raqamlashtirish ta'lim materiallarini boyitish imkonini beradi, masalan, multimedial darsliklar, interaktiv mashqlar va virtual laboratoriyalar orqali. Bu usullar o'quvchilarning mavzuni chuqurroq tushunishlariga yordam beradi va ularning bilimlarini mustahkamlash imkonini beradi.

2. Internet orqali ta'lim resurslariga kirish imkoniyati ta'limni geografik cheklovlar bo'lmaydi. Masofaviy ta'lim dasturlari orqali talabalar istalgan joyda o'z bilimlarini oshirishlari mumkin.

3. Raqamlashtirish talabalarning individualligini hisobga olgan holda ta'lim berish imkonini beradi. Masalan, elektron ta'lim platformalari o'quvchilarning o'zlashtirish tezligi va qiziqishlariga qarab, moslashtirilgan ta'lim materiallari taqdim etishi mumkin.

4. Raqamli vositalar o'qituvchilarga o'quvchilarning bilim darajasini aniqroq va tezkor baho qilish imkonini beradi. Testlar va topshiriqlar onlayn tarzda bajarilishi va darhol baholanishi mumkin, bu esa ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi.

5. Raqamlashtirish ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchilar va talabalar turli qurilmalar va platformalar orqali muloqot qilishlari va bilim almashishlari mumkin.

6. Raqamlashtirish ta'lim muassasalariga o'quv materiallarini nashr etish va tarqatish xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi, bu esa ta'limni yanada qulay va arzon qiladi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Abdullayeva, L. Masofaviy ta'limning pedagogik asoslari. Oliy ta'lim muammolari konferensiyasi materiallari, 2015, 25-30.

2. Aripdjanova A.R. Ta'limni axborotlashtirish sharoitida oliy ta'lim muassasalari pedagoglarining kreativ salohiyatini rivojlantirish. Avtoref. ped. fanl. bo'yicha fals. d-ri. – T.: 2017. – 50 b.

3. Abduqodirov A.A, Pardayev A.X. Masofali o'qitish nazariyasi va amaliyoti. – T.: Fan, 2009. – 145 b.

4. Andrea Prosperetti, Advanced Mathematics for Applications, Cambridge University Press, 2011.